

Sápmitrilogin fullbordas – att förlora sitt arv

Ann-Helén Laestadius går nu i mål med sin Sápmitrilogi. *Skam* är den sista i raden efter de tidigare framgångarna. Nu skildrar hon sin egen generation och uppväxten i sjuttio- och åttiotalets Kiruna. En stad som snart inte finns längre. Teman som identitetsförlust, språk och längtan efter att duga återkommer, liksom statens svek mot samerna.

Marina har i boken återvänt till Kiruna efter ett år i Stockholm. Hon har fått arbete i matbespisningen på sin gamla skola. Där sticker hon ut. Hon närmar sig trettio och är fortfarande utan både karl och barn. Hennes armar är klena och benen magra som på en renkalv. Det är tydligt att något katastrofalt har hänt henne, och som gjort att hon flytt hals över huvud. Nu är hon tillbaka. Men rädslan för vad släkten ska säga om det oförlåtliga hon gjort är starkare än någonsin. Det hon en gång gjorde kastar långa, mörka skuggor över både henne och familjen. Efter två veckor hemma i Kiruna har hon fortfarande inte kontaktat sin familj. Hon går under radarn och drar sig för att ta kontakt med sin omgivning.

Genom tillbakablickar från uppväxten rullas Marinas livshistoria upp. Modern är av samisk börd och talar samiska med sina föräldrar och sin syster. Fadern talar meänkieli med sina föräldrar.

Men det gemensamma språket är svenska. Svenskan är viktig i föräldrarnas ögon, för att det ska gå bra för barnen. Marina får därför inte lära sig föräldrarnas språk, vilket gör att hon stängs ute från sitt ursprung.

Marinas farbror Sture och hans fru Helmi är strängt troende laestadianer och styr resten av släkten med järnhand. Sture är

predikant och Helmi biktör. Religionen och närvaron av en ständigt straffande Gud ligger som en tung blöt filt över Marina och hennes familj. Trots att föräldrarna inte är särskilt troende anpassar de sig närmast viljelöst och gör allt de kan för att undvika konflikter. Foton på barnen iklädda koltar får inte stå framme. Kusinen Eva går i samma klass som Marina och skvallrar genast hemma hos Sture och Helmi om Marina inte följer regelverket. Håret får inte vara utsläppt, hårspännen är inte tillåtna, naglarna får inte vara målade. Musik och tv är förbjudet.

Marina går runt med en ständig rädsla, en skräck för att göra fel, att reta upp Gud och hamna i Helvetet. Hon skäms konstant över sitt samiska ursprung. Hennes faster, Gunvor, skrubbar sig med klorin ända upp till armbågarna för att bli ren och syndfri. Hon går under av att inte duga inför Gud och hamnar i perioder på psykkliniken i Gällivare. Marina är orolig för att Gunvors plågor ska smittas till henne. Marina har en svår tonårstid. Det utmynnar så småningom i en psykologkontakt så nu finns det papper på henne också. Den till synes ändlösa skammen byggs hela tiden på.

Som vuxen ifrågasätter Marina vem hon har blivit och varför. Oron över att straffas för sina synder bubblar med jämna mellanrum upp till ytan. Vad ska hon göra med allt självförakt som tvingat henne att förneka och dölja sitt ursprung? Som berövat henne språket? Vem bär ansvaret för den skam som verkar gå i arv? Hur kan hon läka och bli hel igen? Precis som i de föregående romanerna [Stöld](#) och [Straff](#) är det de utsatta samebarnens perspektiv Laestadius synliggör. Om att behöva dölja sin samiska identitet, förlora sitt modersmål och dessutom vara starkt påverkad av den stränga laestadianska tron.

Genom att i vartannat kapitel växla perspektiv, mellan nutid och dåtid, visar Laestadius viktiga händelser som fått avgörande betydelser och satt outplånliga spår hos den nu vuxna Marina. Det är en alltigenom sorglig livsberättelse som

växer fram. Många trådar som sammantaget bildar en väv av oskyldigt lidande.

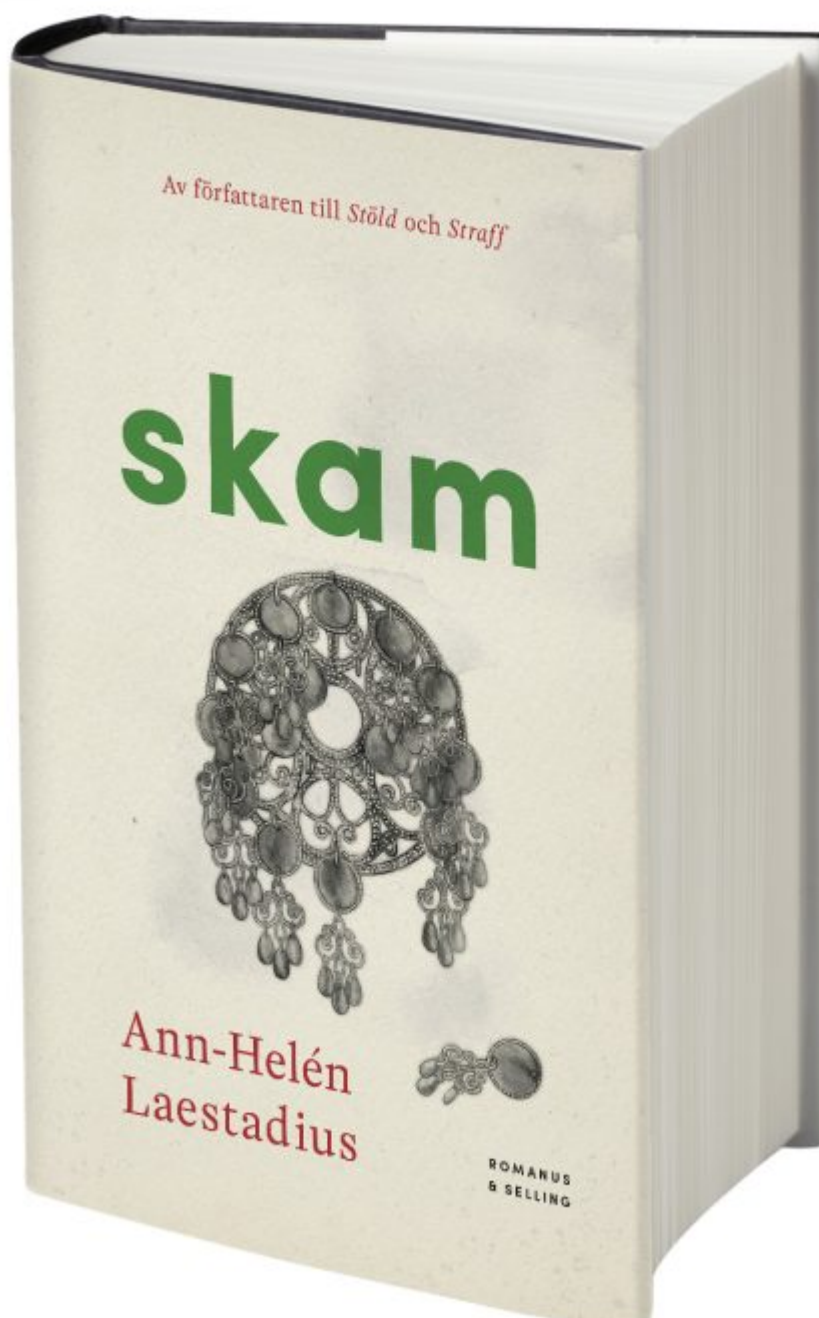
Ann-Helén Laestadius har lyckats sätta fingret på det ensamma barnets utsatthet. Det är både smärtsamt och tydligt.

Text: Heléne Nellvik

Skam

Ann-Helén Laestadius

Romanus & Selling, 2025

Boken [Stöld](#) vann Årets bok 2021 och filmatiseras av Netflix, även uppföljaren [Straff](#) har hyllats och nominerats till flera priser.